СТОПАНСКА АКАДЕМИЯ

„Димитър А. Ценов" - Свищов

KreativEU
Knowledge & Creativity European University

Международна научно-практическа конференция

90 години дарителство, знание, иновации и устойчиво развитие в СА „Д. А. Ценов" – Свищов

Том III

5-7 ноември 2026 г.

СТОПАНСКА АКАДЕМИЯ „Д. А. ЦЕНОВ“ – СВИЩОВ

МЕЖДУНАРОДНА НАУЧНО-ПРАКТИЧЕСКА КОНФЕРЕНЦИЯ

90 ГОДИНИ ДАРИТЕЛСТВО, ЗНАНИЕ, ИНОВАЦИИ И УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ В СА „Д. А. ЦЕНОВ“ – СВИЩОВ

Свищов, 5-7 ноември 2026 г.

Посветена на 90 години от създаването на Стопанска академия „Димитър А. Ценов“

Сборник с доклади

ТОМ III

Международната научно-практическа конференция е организирана при изпълнение на Административен договор № КП-06-МНФ/23 от 18.08.2026 г. (BNSF-1.010-0023-C01) на Фонд „Научни изследвания“ при МОН по Процедура за подкрепа на международни научни форуми, провеждани в Република България

Академично издателство „Ценов“
Свищов
2026

ПРОГРАМЕН КОМИТЕТ
Доц. д-р Марин Маринов
Ректор на Стопанска академия „Димитър А. Ценов“ – председател
Проф. д-р Красимир Шишманов
Проф. д. н. Божидар Божинов
Проф. д-р Любчо Варамезов
Доц. д-р Маргарита Шопова
Доц. д-р Ваня Григорова
Доц. д-р Румен Ерусалимов
Доц. д-р Пламен Йорданов
Доц. д-р Драгомир Илиев
Доц. д-р Иван Марчевски
Доц. д-р Ирена Емилова
Доц. д-р Сергей Найденов
Доц. д-р Катя Личева
Проф. д-р Пенка Шишманова
Доц. д-р Елена Йорданова
Доц. д-р Пламен Петков
Доц. д-р Пепа Стойкова
Доц. д-р Михаил Чиприянов
Доц. д-р Любка Илиева
Доц. д-р Теодора Филипова
Ст. преп. Елка Узунова
Ст. преп. д-р Радослав Николов

ОРГАНИЗАЦИОНЕН КОМИТЕТ
Доц. д-р Здравко Любенов – *председател*
Проф. д-р Светослав Илийчовски
Проф. д-р Атанас Атанасов
Доц. д-р Галина Чиприянова
Доц. д-р Маруся Смокова-Стефанова
Доц. д-р Красимира Славева
Гл. ас. д-р Асен Божиков
Ст. преп. д-р Венцислав Диков

РЕДАКЦИОНЕН СЪВЕТ
Проф. д-р Атанас Атанасов – *председател*
Проф. д-р Светослав Илийчовски
Проф. д-р Красимир Шишманов
Доц. д-р Искра Пантелеева
Доц. д-р Танер Исмаилов
Доц. д-р Здравко Любенов
Доц. д-р Галя Иванова-Кузманова
Доц. д-р Ирена Емилова
Доц. д-р Христо Сирашки
Доц. д-р Елена Йорданова
Доц. д-р Любка Илиева
Доц. д-р Валентин Милинов
Доц. д-р Красимира Славева
Доц. д-р Маруся Смокова-Стефанова
Доц. д-р Венцислав Василев
Доц. д-р Зорница Петкова

Публикуваните материали са рецензирани по метода на двойно сляпо рецензиране. Авторите носят отговорност за съдържанието на материалите, изразените мнения, използваните данни, цитираните източници и езиковото оформление на текстовете. Фонд „Научни изследвания“ не носи отговорност за съдържанието на докладите, представени на научния форум, както и за съдържанието на рекламните и други материали за него.

ISBN 978-954-23-2690-8 (print)
ISBN 978-954-23-2691-5 (online)

D. A. TSENOV ACADEMY OF ECONOMICS – SVISHTOV

INTERNATIONAL SCIENTIFIC AND PRACTICAL CONFERENCE

90 YEARS OF CHARITY, KNOWLEDGE, INNOVATION AND SUSTAINABLE DEVELOPMENT IN D. A. TSENOV ACADEMY OF ECONOMICS - SVISHTOV

Svishtov, 5th - 7th November 2026

Dedicated to the 90th anniversary since the establishment of D. A. Tsenov Academy of Economics

Conference Proceedings

VOLUME III

The International Scientific and Practical Conference was organized in the implementation of Administrative Contract № КП-06-МНФ/23 of August 18, 2026 (BNSF-1.010-0023-C01), awarded by the Bulgarian National Science Fund at the Ministry of Education and Science under the Procedure for Support of International Scientific Forums Held in the Republic of Bulgaria

Tsenov Academic Publishing House
Svishtov
2026

PROGRAM COMMITTEE
Assoc. Prof. Marin Marinov, PhD
Rector of D. A. Tsenov Academy of Economics
Prof. Krasimir Shishmanov, PhD
Prof. Bozhidar Bozhinov, PhD
Prof. Lyubcho Varamezov, PhD
Assoc. Prof. Margarita Shopova, PhD
Assoc. Prof. Vanya Grigorova, PhD
Assoc. Prof. Rumen Jerusalemov, PhD
Assoc. Prof. Plamen Yordanov, PhD
Assoc. Prof. Dragomir Iliev, PhD
Assoc. Prof. Ivan Marchevski, PhD
Assoc. Prof. Irena Emilova, PhD
Assoc. Prof. Sergey Naydenov, PhD
Assoc. Prof. Katya Licheva, PhD
Prof. Penka Shishmanova, PhD
Assoc. Prof. Elena Yordanova, PhD
Assoc. Prof. Plamen Petkov, PhD
Assoc. Prof. Pepa Stoykova, PhD
Assoc. Prof. Mihail Chipriyanov, PhD
Assoc. Prof. Lyubka Ilieva, PhD
Assoc. Prof. Teodora Filipova, PhD
Senior Lecturer Elka Uzunova
Senior Lecturer Radoslav Nikolov, PhD

ORGANIZING COMMITTEE
Assoc. Prof. Zdravko Lyubenov. PhD, Chairman
Prof. Svetoslav Iliychovski, PhD
Prof. Atanas Atanasov, PhD
Assoc. Prof. Galina Chipriyanova, PhD
Assoc. Prof. Marusya Smokova-Stefanova, PhD
Assoc. Prof. Krasimira Slaveva, PhD
Ch. Assist. Prof. Asen Bozhikov, PhD
Sen. Lect. Ventsislav Dikov

EDITORIAL BOARD
Prof. Atanas Atanasov, PhD – Chair
Prof. Svetoslav Iliychovski, PhD
Assoc. Prof. Iskra Panteleeva, PhD
Prof. Krasimir Shishmanov, PhD
Assoc. Prof. Taner Ismailov, PhD
Assoc. Prof. Zdravko Lyubenov, PhD
Assoc. Prof. Galya Ivanova-Kuzmanova, PhD
Assoc. Prof. Irena Emilova, PhD
Assoc. Prof. Hristo Sirashki, PhD
Assoc. Prof. Elena Yordanova, PhD
Assoc. Prof. Lyubka Ilieva, PhD
Assoc. Prof. Valentin Milinov, PhD
Assoc. Prof. Krasimira Slaveva, PhD
Assoc. Prof. Marusya Smokova-Stefanova, PhD
Assoc. Prof. Ventsislav Vasilev, PhD
Assoc. Prof. Zornitsa Petkova, PhD

The published materials have been peer-reviewed using the double-blind review method. The authors are solely responsible for the content of the materials, the opinions expressed, the data used, the cited sources, and the linguistic formatting of the texts. The Bulgarian National Science Fund bears no responsibility for the content of the papers presented at the scientific forum, nor for the content of its promotional or other materials.

ISBN 978-954-23-2690-8 (print)
ISBN 978-954-23-2691-5 (online)

СЪДЪРЖАНИЕ

ТОМ III
ОТРАСЛИ НА ИКОНОМИКАТА

THE FRANCHISE BUSINESS MODEL IN CONTEMPORARY INTERNATIONAL BUSINESS: OPPORTUNITIES AND LEGAL PERSPECTIVES
Prof. Dr. Emilija Gjorgjioska, PhD, Prof. Dr. Tatjana Spaseska, PhD, Prof. Dr. Aneta Risteska-Jankuloska, PhD, Prof. Dr. Dragica Odzaklieska, PhD 9

ЧОВЕШКИЯТ КАПИТАЛ КАТО ФАКТОР ЗА ПРЕДПРИЕМАЧЕСКИЯ УСПЕХ – ЕМПИРИЧНО ИЗСЛЕДВАНЕ СРЕД МЛАДИ БЪЛГАРСКИ ПРЕДПРИЕМАЧИ
Проф. д-р Любчо Варамезов, докторант Любомир Николов..... 19

ПОТЕНЦИАЛ ЗА РАЗВИТИЕ НА ЕВРОПЕЙСКИТЕ СХЕМИ ЗА КАЧЕСТВО ПРИ СЕЛСКОСТОПАНСКИТЕ ПРОДУКТИ И ХРАНИ В БЪЛГАРИЯ
Проф. д-р Марина Николова..... 27

ПРИЛАГАНЕ НА КЛЪСТЕРЕН АНАЛИЗ ПРИ МОНИТОРИНГ НА ДЕБИТОРСКАТА ЗАДЛЪЖНЯЛОСТ
Проф. д-р Светослав Илийчовски..... 37

ФОЛКЛОРНИЯТ ТУРИЗЪМ КАТО РЕСУРС ЗА РЕГИОНАЛНО РАЗВИТИЕ: СТРАТЕГИЧЕСКИ ПОДХОД
Проф. д-р Теодора Димитрова, д-р Захарина Томова 47

ОЦЕНКА НА ЧУВСТВИТЕЛНОСТТА НА ВЪТРЕШНОТО ПОТРЕБЛЕНИЕ НА ОСНОВНИ ХРАНИТЕЛНИ ПРОДУКТИ В КОНТЕКСТА НА ХРАНИТЕЛНАТА СИГУРНОСТ НА БЪЛГАРИЯ
Доц. д-р Ангел Саров, Гл. ас. д-р Михаела Михайлова, гл. ас. д-р Даниела Цвяткова, гс. д-р Боряна Козарева, ас. Диляна Бояджиева 54

ПРЕКИТЕ ЧУЖДЕСТРАННИ ИНВЕСТИЦИИ НА БАЛКАНИТЕ – ХРОНОЛОГИЯ И ВЪЗМОЖНОСТИ
Доц. д-р Добрин Ганчев, доц. д-р Сергей Найденов 62

ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА И ОСНОВНИ ХАРАКТЕРИСТИКИ НА УПРАВЛЕНСКИЯ ПРОЦЕС В СЪВРЕМЕННИТЕ ЗЕМЕДЕЛСКИ СТОПАНСТВА
Доц. д-р Елена Йорданова, гл. ас. д-р Георги Ангелов, гл. ас. д-р Цветан Марков..... 73

ПОДКРЕПА НА ИНИЦИАТИВИ ЗА УСТОЙЧИВОСТ - ВОДЯТ ЛИ ПОЛОЖИТЕЛНИТЕ НАГЛАСИ ДО ГОТОВНОСТ ЗА ПОЕМАНЕ НА РАЗХОДИ?
Доц. д-р Емил Николов 78

ДИГИТАЛНА ТРАНСФОРМАЦИЯ НА БИЗНЕСА – ПРЕДПРИЕМАЧЕСКИ КОНТЕКСТ
Доц. д-р Искра Пантелеева, проф. д-р Беата Сковрон-Миелник, гл. ас. д-р Себастиан Наройчик..... 88

ДИГИТАЛНАТА ТРАНСФОРМАЦИЯ И ИЗКУСТВЕНИЯТ ИНТЕЛЕКТ КАТО ДВИГАТЕЛИ НА НОВИТЕ ТЕНДЕНЦИИ В ТУРИЗМА
Доц. д-р Любка Илиева, проф. д.ик.н. Марина Алексеевна Измайлова 97

ИНОВАЦИОННИ ПОДХОДИ В УПРАВЛЕНИЕТО НА ТУРОПЕРАТОРСКАТА ДЕЙНОСТ
Доц. д-р Любомира Тодорова 105

СЕМЕЙНИЯТ БИЗНЕС В БЪЛГАРИЯ КАТО МОДЕЛ ЗА ОСЪЩЕСТВЯВАНЕ НА ТЪРГОВСКА ДЕЙНОСТ
Доц. д-р Петранка Мидова 112

ПРИНОС НА ИКОНОМИКАТА НА СПОДЕЛЯНЕТО ЗА ПОСТИГАНЕ НА ЦЕЛИТЕ ЗА УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ
Доц. д-р Петя Иванова..... 119

ИЗСЛЕДВАНЕ ПРИЛОЖЕНИЕТО НА АНАЛИЗА НА ГОЛЕМИ ДАННИ В ПРЕДПРИЯТИЯТА ОТ РИТЕЙЛ СЕКТОРА: ПРИМЕРИ ОТ ЕВРОПЕЙСКИ СТРАНИ
Доц. д-р Симеонка Петрова..... 127

THE ROLE OF DIGITAL ECOSYSTEMS IN ACCELERATING ENTREPRENEURIAL CAPACITY IN EMERGING ECONOMIES
Assoc. Prof., PhD Tatiana Bucos..... 137

ТУРИЗЪМ В УСЛОВИЯТА НА ГЛОБАЛНА ИКОНОМИЧЕСКА И ГЕОПОЛИТИЧЕСКА КРИЗА
Доц. д-р Тихомир Личев..... 145

СОЦИАЛНАТА ИКОНОМИКА – ХАРАКТЕРИСТИКИ, ЦЕЛИ, ОБХВАТ
Гл. ас. д-р Ваня Ганева..... 151

ДИСПРОПОРЦИИ В ДИГИТАЛНОТО РАЗВИТИЕ НА ТЪРГОВСКИЯ БИЗНЕС В ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ
Гл. ас. д-р Зоя Иванова, гл. ас. д-р Иван Маринов..... 158

СЪТРУДНИЧЕСТВОТО И ИНДУСТРИАЛНИТЕ ЕКОСИСТЕМИ КАТО ДВИГАТЕЛИ ЗА ИНОВАЦИИ И РАЗВИТИЕ НА МАЛКИ И СРЕДНИ ПРЕДПРИЯТИЯ
Гл. ас. д-р Ивайло Костов 166

THE INTRODUCTION OF THE EURO AND THE FUTURE OF RETAIL TRADE IN BULGARIA: ATTITUDES AND PROSPECTS
Head Assist. Prof. PhD, Ivan Marinov 173

СЪВРЕМЕННИ АГРОБИЗНЕС РЕШЕНИЯ В КОНТЕКСТА НА КРЪГОВАТА ИКОНОМИКА
Гл. ас. д-р Илияна Кръстева..... 181

ДИГИТАЛНО ПРЕПОЗИЦИОНИРАНЕ НА ТУРИСТИЧЕСКИТЕ ДЕСТИНАЦИИ: ИНОВАЦИИ, МАРКЕТИНГ И ИКОНОМИЧЕСКИ ЕФЕКТИ
Гл. ас. д-р Кристина Шопова, д-р Юлия Проценко 188

СИСТЕМА ЗА УПРАВЛЕНИЕ НА ОКОЛНАТА СРЕДА НА ГРИФИД ХОТЕЛИ
Гл. ас. д-р Павлин Павлов 196

ТЪРГОВСКИ КОМУНИКАЦИИ И ИЗПОЛЗВАНЕТО ИМ ОТ СЪВРЕМЕННИ ЗЕМЕДЕЛСКИ ФИРМИ
Гл. ас. д-р Цветелина Кабакчиева 204

ДОВЕРИЕТО В СПОДЕЛЯНЕТО НА ЗНАНИЯ
Гл. ас. д-р Явор Станев 208

ПРЕДПРИЕМАЧЕСТВОТО В КОНТЕКСТА НА НАГЛАСИТЕ В БЪЛГАРСКОТО ОБЩЕСТВО И БИЗНЕС
Ас. д-р Александър Личев 217

ТЕНДЕНЦИИ ПРИ РЕГИСТРАЦИЯТА НА ДРУЖЕСТВА С ПРОМЕНЛИВ КАПИТАЛ В БЪЛГАРИЯ
Ас. д-р Елена Вълчева 225

ТЪРГОВСКИТЕ ФИРМИ В СВИЩОВ В ПЕРИОДА ОТ ОСВОБОЖДЕНИЕТО ДО ВОЙНИТЕ (1912-1918 Г.) – ОБЩ ПРЕГЛЕД
Преп. д-р Емилия Вачева 232

СПЕЦИФИКИ ПРИ „МОДУЛИРАНЕ“ НА ПРАВООТНОШЕНИЯТА В АДМИНИСТРАТИВНОНАКАЗАТЕЛНОТО ПРОИЗВОДСТВО В РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ“ /ОБЗОР НА ПОРОЧНАТА САНКЦИОННА ПРАКТИКА
Преп. Игнат Папазов 240

ОБОГАТЯВАНЕТО НА ДЛЪЖНОСТТА – СТРАТЕГИЯ ЗА МОТИВАЦИЯ И ПРЕДПОСТАВКА ЗА ФОРМИРАНЕ НА НЕФОРМАЛНИ ИНОВАЦИОННИ МРЕЖИ
Докторант Анелия Станева 246

РЕТРОСПЕКТИВЕН АНАЛИЗ В РАЗВИТИЕТО НА ПОДХОДА ЛИДЕР КЪМ ВОМР
Докторант Аделина Ангелова 253

ПОТЕНЦИАЛ И ПЕРСПЕКТИВИ ЗА РАЗВИТИЕ НА ГОЛФ ТУРИЗМА В БЪЛГАРИЯ
Докторант Ангел Ангелов 263

ТЕРИТОРИАЛНО РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА ЗАЕТОСТТА И РЕГИОНАЛНИ РАЗЛИЧИЯ В БАЛНЕО, СПА И УЕЛНЕС ТУРИЗМА В БЪЛГАРИЯ
Докторант Антоанета Христова, ас. д-р Бартош Марчинковски 270

ДИСБАЛАНСИ И ПАЗАРНИ ДЕФОРМАЦИИ НА ПОЗЕМЛЕНИТЕ ОТНОШЕНИЯ В БЪЛГАРИЯ
Докторант Атанас Атанасов 278

ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА УСЪВЪРШЕНСТВАНЕ ПОТЕНЦИАЛА НА ЧОВЕШКИТЕ РЕСУРСИ В СЪВРЕМЕННИТЕ ЗЕМЕДЕЛСКИ СТОПАНСТВА В КОНТЕКСТА НА УСТОЙЧИВОТО РАЗВИТИЕ
Докторант Боримил Шопов 285

КЛИМАТОЛЕЧЕНИЕТО КАТО СПЕЦИАЛИЗИРАНА ФОРМА НА ЗДРАВНИЯ ТУРИЗЪМ: ТЕОРЕТИЧЕН АНАЛИЗ И КОНЦЕПТУАЛНО ПОЗИЦИОНИРАНЕ
Докторант Ваня Стоева-Андонова..... 290

ОТ ЛИНЕЙНИЯ КЪМ КРЪГОВИЯ МОДЕЛ: КОНЦЕПТУАЛНИ ОСНОВИ И СЕКТОРНИ ПРОЯВЛЕНИЯ В ТУРИЗМА
Докторант Виктория Георгиева Джамбазка..... 297

ДИГИТАЛИЗАЦИЯ В ИНДУСТРИАЛНИТЕ ПРЕДПРИЯТИЯ – ОСНОВНИ НАПРАВЛЕНИЯ И ЦЕЛЕВИ ОРИЕНТИРИ
Докторант Деница Гъркова 306

ЗАЩО ESG НЕ РАБОТИ (И КАК ДА ГО НАПРАВИМ ДА РАБОТИ): КРИТИЧЕН АНАЛИЗ НА ESG ПРАКТИКИТЕ В МСП
Докторант Десислава Белева-Димитрова 313

МЕСТНОТО САМОУПРАВЛЕНИЕ КАТО ФАКТОР ЗА УСТОЙЧИВОТО РАЗВИТИЕ И КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТТА НА ТУРИСТИЧЕСКИТЕ ДЕСТИНАЦИИ
Докторант Ива Пламенова Панайотова..... 324

ТЕХНОЛОГИЧНИТЕ ИНОВАЦИИ КАТО ФАКТОР ЗА КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТ
Докторант Калин Борисов..... 332

ФИНАНСИРАНЕ НА ТУРИСТИЧЕСКИ ДЕЙНОСТИ ЧРЕЗ НПВУ И ЕВРОПЕЙСКИТЕ ФОНДОВЕ
Докторант Мария Иванова Павлова-Кондрова..... 340

ЗАПЛАХИ ЗА КОРПОРАТИВНАТА СИГУРНОСТ ПРЕД ТЪРГОВСКИЯ БИЗНЕС
Докторант Ралица Йовчева..... 349

ДИГИТАЛНИТЕ ТЕХНОЛОГИИ КАТО ФАКТОР ЗА ТРАНСФОРМАЦИЯ НА ТУРИСТИЧЕСКИТЕ ПРЕДПРИЯТИЯ
Докторант Теодора Попова 357

РАЗВИТИЕ НА ИНДУСТРИЯТА В БЪЛГАРИЯ – РЕТРОСПЕКТИВЕН АНАЛИЗ
Докторант Тихомир Георгиев..... 367

РОЛЯТА НА КЕТЪРИНГ ОБСЛУЖВАНЕТО КАТО ФАКТОР ЗА ПОВИШАВАНЕ АТРАКТИВНОСТТА НА ТУРИСТИЧЕСКИТЕ СЪБИТИЯ
Докторант Цветелина Петрова..... 375

СЪВРЕМЕННИ МЕТОДИЧЕСКИ ПОДХОДИ ПРИ РЕАЛИЗИРАНЕ НА УЧЕНИЧЕСКИ ТУРИСТИЧЕСКИ ПЪТУВАНИЯ
Докторант Цветелина Телбис 382

ИНТЕГРИРАНЕ НА КРЪГОВИ БИЗНЕС МОДЕЛИ В ПРЕДПРИЯТИЯТА КАТО ОСНОВА ЗА ПРЕХОД КЪМ ИНДУСТРИЯ 5.0
Докторант Захари Пенев..... 390

ESG PERFORMANCE AND MARKET VALUATION IN CHINA'S INDUSTRIAL SECTOR: THE MODERATING ROLE OF IDIOSYNCRATIC RISK
PhD student Yan Fu 398

R&D CAPITAL INTENSITY AND FIRM VALUE IN CHINA'S INDUSTRIAL SECTOR: EVIDENCE FROM OWNERSHIP HETEROGENEITY
PhD student Xinyue Du 412

UNMANNEDSTORES–НОВАТА КОНЦЕПЦИЯ В СВЕТОВНАТА ТЪРГОВСКА ПРАКТИКА
Студент Аница Декова 425

ОТРАСЛОВА СТРУКТУРА НА ИКОНОМИКАТА И НЕЙНОТО ЗНАЧЕНИЕ ЗА ИКОНОМИЧЕСКОТО РАЗВИТИЕ
Студент Борислава Горецова 431

ВЛИЯНИЕТО НА ДИГИТАЛИЗАЦИЯТА ВЪРХУ УПРАВЛЕНСКИТЕ РЕШЕНИЯ В МАЛКИЯ БИЗНЕС
Студент Даяна Пламенова Лучева 441

ИКОНОМИЧЕСКИ И СОЦИАЛНИ ИЗМЕРЕНИЯ НА КУЛТУРНОТО НАСЛЕДСТВО

ELENA DALLES AND PHILANTHROPY IN BELLE ÉPOQUE: HERITAGE, SOCIAL IMPACT AND CULTURAL LEGACY
Prof. Dr. Hab. Silviu Miloiu 455

РЕСУРСНИ И ОРГАНИЗАЦИОННИ ПРЕДПОСТАВКИ ЗА ВНЕДРЯВАНЕ НА ИИ-БАЗИРАНИ СИСТЕМИ В БЪЛГАРСКИТЕ ЧИТАЛИЩА
Доц. д-р Александрина Александрова, гл. ас. д-р Атанаска Решеткова, гл. ас. д-р Евгени Овчинников 487

ОТВЪД РЕКА ДУНАВ: НЕВИДИМИЯТ ИКОНОМИЧЕСКИ, ИНТЕЛЕКТУАЛЕН И КУЛТУРЕН МОСТ МЕЖДУ СВИЩОВ И БУКУРЕЩ ПРЕЗ ВЕКОВЕТЕ
Доц. д-р Александър Ганчев 495

КУЛТУРНОТО И ПРИРОДНОТО НАСЛЕДСТВО КАТО ОБЕКТ НА УСТОЙЧИВАТА ОТЧЕТНОСТ
Доц. д-р Галина Чиприянова, студент Emanuel Proenca Gomes, студент Rodrigo Miguel Gomes Rodrigues, студент Lara Alexandra De Paiva Tome, студент Miguel Angelo Bretes Pereira Carolo студент Santiago Pimenta Fernandes, студент Faisal S. A. Abulhatal 502

ПАРАДОКСИТЕ НА ЕДИН ТУРИСТИЧЕСКИ ОБЕКТ: РЕСТОРАНТ И БАР-ВАРИЕТЕ „ЦИГАНСКИ ТАБОР“ МЕЖДУ ЕТНИЧЕСКАТА КУЛТУРА И КОМЕРСИАЛНАТА ЕКЗОТИЗАЦИЯ
Доц. д-р Йелис Еролова, гл. ас. д-р Бехрин Шопова 509

РАЗВИТИЕ НА СТОПАНСКАТА ЕТИКА В БЪЛГАРИЯ
Доц. д-р Катя Личева 517

REMARKABLE, VETERAN AND MONUMENTAL TREES AS HERITAGE: RECOGNITION AND THE GOVERNANCE OF CARE IN SELECTED EUROPEAN JURISDICTIONS
Assoc. Prof. Lucia Nováková, PhD, Prof. Dr. Hab. Silviu Miloiu 522

ИНСТИТУЦИОНАЛНИЯТ МОДЕЛ НА СТОПАНСКАТА АКАДЕМИЯ „ДИМИТЪР А. ЦЕНОВ“ ЗА КАЧЕСТВО И УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ – 90 ГОДИНИ ЛИДЕРСТВО В ИКОНОМИЧЕСКОТО ОБРАЗОВАНИЕ НА СТРАНАТА
Доц. д-р Росица Колева 540

ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ПРЕД ВНЕДРЯВАНЕТО НА ИНОВАЦИИ В КУЛТУРНИЯ ТУРИЗЪМ
Гл. ас. д-р Милен Атанасов, ас. д-р Йоана Константинова..... 550

THE IMPACT OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE ON THE EDUCATION SYSTEM
Senior Instructor PhD in Economic Sciences Fuad Jabbarov Zeydulla Oglu 558

POTENTIAL OF INTERNATIONAL LEGAL FRAMEWORKS PROTECTING INTRINSIC VALUES IN CULTURAL HERITAGE
Assistant Professor PhD Said Edaich 567

MANAGEMENT OF CULTURAL-RELIGIOUS HERITAGE: HISTORICAL, SPIRITUAL, AND INTERNATIONAL DIMENSIONS OF FÁTIMA AND CZĘSTOCHOWA
Katarzyna Łukaniszyn-Domaszewska, PhD, Katarzyna Mazur-Włodarczyk, PhD, Elżbieta Karaśq, PhD..... 576

INDUSTRY-ORIENTED CHINESE CRAFTS: AN EXPECTATIONS PERSPECTIVE
Katarzyna Mazur-Włodarczyk, PhD, Katarzyna Łukaniszyn-Domaszewska, PhD 588

WOMEN DONATIONS TO SWEDISH RELIGIOUS INSTITUTIONS
PhD student Ciocoiu Elena-Adriana 599

РОЛЯТА НА ДИГИТАЛИЗАЦИЯТА ЗА ОПАЗВАНЕТО НА КУЛТУРНОТО НАСЛЕДСТВО
Студент Димитрийка Атанасова Чакова 606

КУЛТУРНОТО НАСЛЕДСТВО КАТО РЕСУРС ЗА МЕСТНОТО ИКОНОМИЧЕСКО РАЗВИТИЕ В МАЛКИТЕ ГРАДОВЕ
Студент Николина Кирякова 615

ДИСПРОПОРЦИИ В ДИГИТАЛНОТО РАЗВИТИЕ НА ТЪРГОВСКИЯ БИЗНЕС В ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ

Гл. ас. д-р Зоя Иванова[1]
Гл. ас. д-р Иван Маринов[2]

Резюме: *Настоящото изследване разглежда диспропорциите в дигиталното развитие на търговския бизнес в Европейския съюз. Чрез клъстерен анализ са групирани държавите членки въз основа на показатели за използване на съвременни цифрови технологии. Резултатите идентифицират три нехомогенни клъстера с различна степен на технологична интеграция в търговските предприятия.*

Ключови думи: *дигитална трансформация, търговски предприятия, ЕС, клъстерен анализ, диспропорции*

JEL: F14, F18, L81

DISPARITIES IN THE DIGITAL DEVELOPMENT OF COMMERCIAL BUSINESS IN THE EUROPEAN UNION

Head Assist. Prof. Zoya Ivanova, PhD
Head Assist. Prof. Ivan Marinov, PhD

Abstract: *The present study examines disparities in the digital development of commercial business in the European Union. A cluster analysis is applied to group the Member States based on indicators measuring the use and integration of advanced digital technologies. The results identify three heterogeneous clusters characterized by different levels of technological integration in commercial enterprises.*

Key words*: digital transformation, commercial enterprises, European Union, cluster analysis, disparities*

JEL: F14, F18, L81

1. Въведение

Внедряването на дигитални технологии стимулира развитието на корпоративните стандарти и повишава конкурентоспособността на предприятията в условията на цифрова икономика. Постигането на устойчивост

[1] z.ivanova@uni-svishtov.bg, СА „Д. А. Ценов“ – Свищов.
[2] i.marinov@uni-svishtov.bg, СА „Д. А. Ценов“ – Свищов.

изисква разширяване на възможностите за дигитална трансформация чрез интегриране на съвременни технологични инструменти и ефективното им прилагане от заинтересованите страни. Същевременно в процеса на дигитализация се наблюдава неравномерност в степента на използване на новите технологии от европейските търговски предприятия, което води до различия в технологичното равнище между държавите членки.

Настоящото изследване има за цел да сегментира страните от Европейския съюз чрез клъстерен анализ въз основа на прилагането на дигитални технологии от предприятията в сектор „Търговия на едро и дребно; ремонт на автомобили и мотоциклети“ през 2023 г. В обхвата на наблюдението са включени малки, средни и големи предприятия от 27-те държави членки. Използваните показатели, базирани на данни от Евростат (Eurostat, 2025), са: П1 „Предприятия, внедряващи бизнес софтуери (ERP, CRM и BI)“; П2 „Предприятия с автоматична свързаност на бизнес процесите с доставчици и/или клиенти“; П3 „Предприятия, които закупуват облачни изчислителни услуги, използвани през интернет“; П4 „Предприятия, използващи широк набор от модели на AI“; П5 „Предприятия, в които анализът на данни се извършва от вътрешни специалисти или външен доставчик“.

За групиране на държавите са приложени три подхода на клъстерен анализ – йерархичен, нейерархичен и двустъпков. Всички изчисления и процедури по анализа са извършени чрез статистическия софтуерен пакет IBM SPSS Statistics. Като най-подходящо решение е избран йерархичният метод Average Linkage (Within Group). Изборът на метода се основава на най-високата измерена стойност на коефициента на контингенция (0,816) спрямо останалите алтернативни подходи за клъстеризация.

Получените резултати очертават различията в дигиталното развитие на търговските предприятия в Европейския съюз и идентифицират клъстери със сходни характеристики, отразяващи различната степен на използване на съвременни цифрови технологии.

2. Теоретични аспекти на дигиталната трансформация в търговския бизнес

Цифровите технологии трансформират търговския бизнес, като създават възможности за оптимизиране на дейностите и подобряване на начина на функциониране. Чрез интегриране на цифрови технологии предприятията постигат по-висока гъвкавост и ефективност при прилагането на нови модели за създаване на стойност (Wang, Jiang, & Qu, 2025). Използването на цифрови инструменти допринася за по-добра организация на процесите, усъвършенстване на взаимодействието с клиентите и адаптиране към динамиката на пазарната среда.

Научните изследвания акцентират върху значението на дигиталната трансформация за повишаване на конкурентоспособността и развитието на

търговския сектор (Zheng & Zhou, 2025; Kahveci, 2025). Наред с положителните ефекти в специализираната литература се открояват и предизвикателства, свързани със защитата на данните, регулаторните изисквания и осъществяването на трансгранични продажби (Saeed S. , Altamimi, Alkayyal, Alshehri, & Alabbad, 2023; Yan, Xi, & Wu, 2024).

В практическо измерение цифровите технологии намират широко приложение в търговските предприятия (Zhang, Wang, Xie, & Hu, 2024). Основните форми на използване включват цифрови платформи за онлайн продажби, интернет базирани технологии, цифрови услуги и системи, както и модели на изкуствен интелект и инструменти за анализ на данни (Shahadat, Chowdhury, Nathan, & Fekete-Farkas, 2023). Внедряването на тези технологии създава възможности за подобряване на управлението на търговските дейности и повишаване на контрола върху тяхното изпълнение. Те подпомагат своевременното откриване на отклонения и предприемането на коригиращи действия съобразно спецификата на вътрешните условия на функциониране. Освен това допринасят за оптимизиране на ресурсите, ограничаване на нерационалните разходи и загубите, ускоряване на продажбените процеси и подобряване на икономическите резултати.

Особено значение в този контекст има интегрирането на отделните функционални области в предприятието и осигуряването на ефективен обмен на информация между тях. Това подобрява координацията между различните звена и улеснява процесите на планиране и мониторинг, основани на актуални и надеждни данни. Благодарение на автоматизираната обработка и анализа на информацията предприятията могат по-ефективно да управляват наличностите, да прогнозират потребителското търсене, да оптимизират логистичните процеси и да повишат качеството на предлаганото обслужване.

Друг съществен аспект от използването на цифровите технологии се проявява в развитието на комуникацията с потребителите и изграждането на по-тясна връзка. Те създават условия за съкращаване на времето за обработка на запитвания, повишаване на клиентската лоялност, събиране и анализ на обратната връзка за предлаганите стоки и услуги, по-пълно удовлетворяване на потребителските очаквания и оценяване на резултатите от търговските инициативи.

В обобщение може да се посочи, че дигиталната трансформация е ключов фактор за развитието на търговския бизнес, тъй като води до промени в начина на организация, управление и осъществяване на търговската дейност. Тя се основава на взаимосвързани технологични, организационни и комуникационни аспекти, които променят механизмите за създаване на стойност и взаимодействие с потребителите. Чрез интегрирането на цифрови технологии търговските предприятия могат да повишат своята гъвкавост, адаптивност и способност за ефективно функциониране, с положително влияние върху тяхното пазарно позициониране.

3. Емпирично изследване на дигиталното развитие на търговските предприятия в Европейския съюз

Емпиричният анализ е насочен към оценка на степента на използване на цифрови технологии от предприятията в сектор „Търговия на едро и дребно; ремонт на автомобили и мотоциклети“ в държавите членки на Европейския съюз. Изследването на различията между страните по отношение на прилагането на цифрови решения е извършено чрез клъстерен анализ. В резултат са формирани три групи държави със сходни характеристики по изследваните показатели. В Таблица 1 е представено разпределението на държавите членки по отделните клъстери.

Таблица 1. Разпределение на държавите членки на Европейския съюз по формирани клъстери според степента на използване на цифрови технологии

Клъстер	Характеристика на клъстера	Държави
Клъстер 1	Държави с висока степен на използване на цифрови технологии	Белгия, Дания, Нидерландия, Германия, Малта, Финландия, Швеция, Люксембург и Словения
Клъстер 2	Държави със средно ниво на използване на цифрови технологии	Италия, Кипър, Естония, Чехия, Полша, Ирландия, Австрия, Франция, Португалия, Гърция, Испания, Латвия, Литва, Унгария, Словакия и Хърватия
Клъстер 3	Държави с ниска степен на използване на цифрови технологии	България и Румъния

Източник: Собствени изчисления на авторите въз основа на данни от Eurostat.

За по-ясно интерпретиране на резултатите от клъстерния анализ допълнително е използвана визуализация на разпределението на държавите чрез метода на многомерното скалиране[3] (вж. Фиг. 1). Получената конфигурация на обектите се характеризира с висока степен на адекватност, като стойността на показателя Dispersion Accounted For (D.A.F.) е 0,965, което показва, че двумерната проекция запазва в значителна степен информацията от първоначалните данни.

Сравнителният анализ на средните стойности на показателите в отделните клъстери разкрива съществени различия в степента на внедряване и използване на цифрови технологии от предприятията в държавите членки на Европейския съюз. Средните стойности на петте показателя, формиращи първия клъстер, се отличават с най-високи равнища спрямо останалите два клъстера (вж. Табл. 2).

[3] VAR + число съответства на конкретна страна от ЕС.

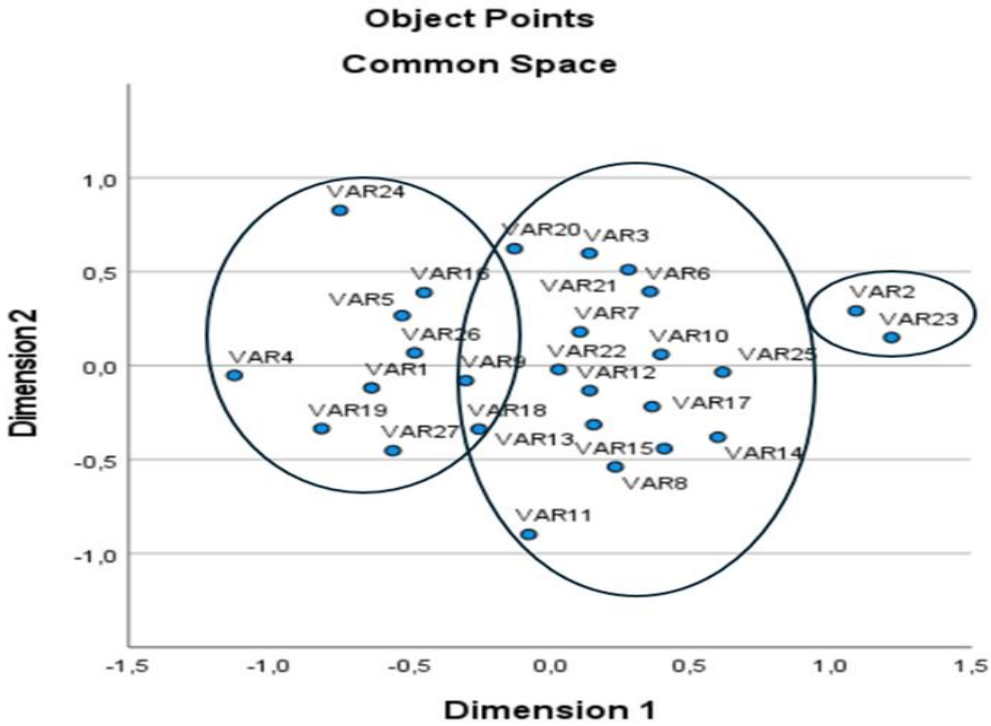

Фигура. 1. Многомерно скалиране – визуализация на клъстерите
Източник: Собствени изчисления на авторите въз основа на данни от Eurostat.

Таблица 2. Средни стойности и стандартни отклонения на показателите по клъстери

Average Linkage (Within Group)		П1	П2	П3	П4	П5
Клъстер 1	Mean	67,2222	39,4333	56,9778	11,8889	38,4444
	N	9	9	9	9	9
	Std. Deviation	7.36983	14,79882	10,48544	2,08773	8,24638
Клъстер 2	Mean	53,2500	28,7250	44,5750	4,7625	34,7312
	N	16	16	16	16	16
	Std. Deviation	9,88595	9,79541	12,30889	1,77909	10,23684
Клъстер 3	Mean	29,4000	14,4000	17,2000	1,9000	21,2500
	N	2	2	2	2	2
	Std. Deviation	3,25269	4,66690	1,97990	0,84853	1,06066
Общо	Mean	56,1407	31,2333	46,6815	6,9259	34,9704
	N	27	27	27	27	27
	Std. Deviation	13,27245	13,13483	15,08889	4,06747	10,00591

Източник: Собствени изчисления на авторите въз основа на данни от Eurostat.

Резултатите от изчислените средни стойности и стандартни отклонения разкриват отчетлива диференциация между формираните клъстери. Различията в средните стойности по всички анализирани показатели показват, че клъстерите се разграничават ясно по степента на внедряване и използване на цифровите технологии, а стойностите на стандартните отклонения отразяват различна вариация на показателите в рамките на отделните групи. Това потвърждава статистическата обоснованост на извършеното клъстерно групиране и надеждността на полученото разпределение на държавите по клъстери.

За оценка на значимостта на включените показатели при формирането на клъстерите е приложен еднофакторен дисперсионен анализ (ANOVA). Чрез него се установява доколко всяка от анализираните променливи допринася за разграничаването на държавите в отделните клъстерни групи. Статистическата значимост на показателите е оценена чрез стойностите на равнището на значимост (Sig), като резултатите от извършения анализ са представени в Таблица 3.

Таблица 3. Резултати от ANOVA анализа на показателите, включени в клъстеризацията

			Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
П1* Average Linkage (Within Group)	Between Groups	(Combined)	2669,030	2	1334,515	16,759	<0,001
	Within Groups		1911,076	24	79,628		
	Total		4580,105	26			
П2* Average Linkage (Within Group)	Between Groups	(Combined)	1272,550	2	636,275	4,753	<0,018
	Within Groups		3213,070	24	133,878		
	Total		4485,620	26			
П3* Average Linkage (Within Group)	Between Groups	(Combined)	2763,435	2	1381,718	10,507	<0,001
	Within Groups		3156,106	24	131,504		
	Total		5919,541	26			
П4* Average Linkage (Within Group)	Between Groups	(Combined)	347,085	2	173,543	50,141	<0,001
	Within Groups		83,066	24	3,461		
	Total		430,152	26			
П5* Average Linkage (Within Group)	Between Groups	(Combined)	486,035	2	243,017	2,755	>0,084
	Within Groups		2117,042	24	88,210		
	Total		2603,076	26			

Източник: Собствени изчисления на авторите въз основа на данни от Eurostat.

При интерпретацията на резултатите се приема, че показателите със стойности на Sig < 0,05 имат статистически значим принос за формирането

на клъстерите, докато при стойности на Sig > 0,05 не се установява статистически значима роля на съответната променлива за разграничаването на клъстерните групи.

От представените резултати се констатира, че всички признаци с изключение на един допринасят за формирането на клъстерите. Стойност на Sig > 0,05 (0,084) е отчетена единствено за П5 „Предприятия, в които анализът на данни се извършва от вътрешни специалисти или външен доставчик“. При всички останали признаци равнището на значимост е по-ниско от приетото критично ниво (0,05), което определя тяхната съществена роля при сегментацията на държавите.

На Фигура 2 е представено ранжирането на променливите според техния принос за формирането на клъстерите.

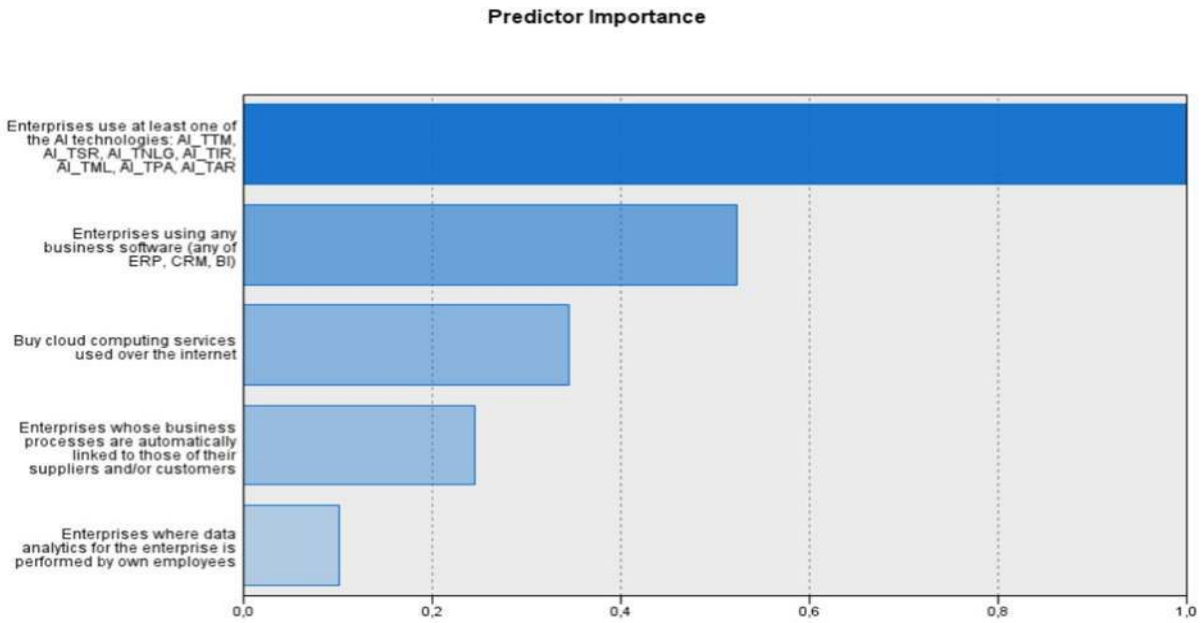

Фигура. 2. Ранжиране на показателите според техния принос за клъстеризацията

Източник: Собствени изчисления на авторите въз основа на данни от Eurostat.

Най-голям принос за формирането на клъстерите има П4 „Предприятия, използващи широк набор от модели на AI“, с коефициент на определеност $\eta^2 = 0,807$. Следват П1 „Предприятия, внедряващи бизнес софтуери (ERP, CRM и BI)“ ($\eta^2 = 0,583$), П3 „Предприятия, които закупуват облачни изчислителни услуги, използвани през интернет“ ($\eta^2 = 0,467$), и П2 „Предприятия с автоматична свързаност на бизнес процесите с доставчици и/или клиенти“ ($\eta^2 = 0,284$). Както беше установено, П5 „Предприятия, в които анализът на данни се извършва от вътрешни специалисти или външен доставчик“, няма статистически значим принос за разграничаването на групите и не участва съществено при формирането на клъстерите.

4. Заключение

Проведеното изследване потвърждава наличието на различен дигитален интензитет между предприятията от сектор „Търговия на едро и дребно; ремонт на автомобили и мотоциклети“ в 27-те държави членки. В резултат на клъстерния анализ са обособени три ясно разграничени клъстера, които отразяват спецификите при внедряването и използването на ключови цифрови технологии. Полученото групиране показва, че страните се намират на различни етапи от процеса на дигитална трансформация въпреки общите стратегически цели на Европейския съюз. Анализът допринася за по-доброто разбиране на дигиталната готовност на предприятията и може да подпомогне разработването на подходи за ускоряване на цифровата трансформация и повишаване на конкурентоспособността в европейската икономика.

Използвани източници

Eurostat. (2025). *Digital economy and society*. E-business (isoc_eb): https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/explore/all/science?sort=category&lang=en&subtheme=isoc.isoc_e.isoc_eb&display=list.

Kahveci, E. (2025). Digital Transformation in SMEs: Enablers, Interconnections, and a Framework for Sustainable Competitive Advantage. *Administrative Sciences, 15(3), 107. https://doi.org/10.3390/admsci15030107*.

Saeed, S., Altamimi, S. A., Alkayyal, N. A., Alshehri, E., & Alabbad, D. A. (2023). Digital Transformation and Cybersecurity Challenges for Businesses Resilience: Issues and Recommendations. *Sensors, 23(15), 6666. https://doi.org/10.3390/s23156666*.

Shahadat, M. M., Chowdhury, A. H., Nathan, R. J., & Fekete-Farkas, M. (2023). Digital Technologies for Firms' Competitive Advantage and Improved Supply Chain Performance. *Journal of Risk and Financial Management, 16(2), 94. https://doi.org/10.3390/jrfm16020094*.

Wang, L., Jiang, Z., & Qu, G. (2025). Digital Business Model Innovation in Complex Environments: A Knowledge System Perspective. *Systems, 13(5), 379. https://doi.org/10.3390/systems13050379*.

Yan, S., Xi, Y., & Wu, Z. (2024). Enterprise Digital Transformation and Compliance in Cross-Regional Development: A Dynamic Capabilities Perspective. *Sustainability, 16(2), 844. https://doi.org/10.3390/su16020844*.

Zhang, G., Wang, X., Xie, J., & Hu, Q. (2024). A Mechanistic Study of Enterprise Digital Intelligence Transformation, Innovation Resilience, and Firm Performance. *Systems, 12(6), 186. https://doi.org/10.3390/systems12060186*.

Zheng, S., & Zhou, Y. (2025). Digital Transformation and Competitive Advantage in Manufacturing: The Role of Business Model Innovation. *Economies, 13(7), 209. https://doi.org/10.3390/economies13070209*.